

כהן בעל מום אסור לו להיכנס לבית המקדש מן המזבח ולפנים, ואם עבר ונכנס – לוקה, אף על פי שלא עבד²²⁷.

אינו נרצע, מפני שנעשה בעל מום²³⁴.

כירורגיה – ראה ערך נתוחים

כהן בעל מום אף הוא מוזהר שלא לעבוד עבודה כשהוא טמא, וזה איסור נוסף על עצם האיסור שלא יעבוד כשהוא בעל מום²²⁸, אבל לא חל עליו איסור עבודה כשהוא שתוי-יין²²⁹.

כלי דם – ראה ערך לב וכלי דם

כָּלִיּוֹת וְדַרְכֵי הַשְּׁתָן

א. הגדרת המושג

טומאת מת – כהן בעל מום אף הוא אסור להיטמא למתים²³⁰.

מערכת דרכי השתן מורכבת משתי כליות, שני שופכנים, שלפוחית-שתן ושופכה. הכליות יוצרות ומפרישות שתן, שבו מוצאים מן הגוף חומרי פסולת פנימיים וחיצוניים.

כהן גדול – כהן גדול שעבר מכהונתו מחמת מום, מכל מקום נשאר בדינו ככהן גדול, ואסור לשאת לאשה אלמנה ובעולה²³¹.

מקור השם 'כליה' – יש אומרים, שהוא בטן ביוונית¹; ויש אומרים, כי נקראו כליות מגזרת 'נכספה וגם כלתה נפשי'², כי שם כוח התאוה למשגל³.

עגלה ערופה – כהנים בעלי מום כשרים בעגלה ערופה לומר 'כפר לעמך ישראל וכו'²³².

יש להדגיש, כי צורת היחיד 'כליה', היא מחודשת בעברית בת-זמננו, שכן בעברית שבמקרא ובמשנה המושג הוא

נגעים – כהן בעל מום יכול לראות נגעים²³³.

עבד עברי – עבד עברי שהוא כהן,

הרמב"ם דין זה. וראה בצפנת פענח, סוטה ד ט. [233] תו"כ ויקרא יג ב. [234] קידושין כא ב; רמב"ם עבדים ג ח. [1] ראה ערוך ע' כליא; תוס' ב"ב יז א ד"ה כליא. וראה רש"י שם ד"ה ואת התנור. 'חדרי בטן' (משלי כ כז) הם הכליות (תנחומא ויצא ב). וראה שבת לג א, וזה מתאים לפירוש הערוך. אמנם בא"ע משלי שם פירש, שחדרי בטן הוא הלב; ויש שחדרי בטן מכוונים לרחם – שבת לא ב, ובפירש"י שם ד"ה בחדרי. [2] תהלים פד ג. [3] א"ע שמות כט יג. וראה להלן.

רמב"ם כלי המקדש ד ח. [227] רמב"ם ביאת המקדש ו א. וראה בכס"מ שם. [228] יבמות לב ב; תוס' שם ד"ה בעל מום. [229] תו"כ ויקרא י ט; רמב"ם ביאת מקדש א א. וראה במנ"ח מ' קמט סק"ב, שהסתפק אם גם לא חל עליו איסור עבודה כשהוא פרוע ראש. [230] תו"כ ויקרא כא א; סנהדרין נא ב. [231] הוריות יב ב. וראה שיטות האחרונים בנידון באנציקלופדיה תלמודית, כרך ד, ע' בעל מום (א), עמ' קכ, הע' 113. [232] ספרי דברים כא ה. וראה במנ"ח מ' תקל, שתמה מדוע השמיט

תמיד ברבים — כליות⁴, ורק בארמית קיימת צורת היחיד לכליות בשם כוליא. כן הוא השימוש המושאל ביחס לכליא של תנור⁵, היינו הבסיס של התנור; וכן הוא שימושו של הרמב"ם במשנה תורה ביחס לכליה בצורת היחיד שבארמית — כוליא, למרות שהספר כולו כתוב בעברית צחה.

שמות נוספים לכליות הוא טוחות⁶, על שם שהכליות טוחות ומכוסות על ידי החלב שעליהן⁷. במובן זה של דבר מכוסה משמש המושג המושאל 'כליות חטה'⁸, היינו החלק הפנימי והמכוסה של החיטה; עצה⁹, על שם שהכליות יועצות¹⁰, או על שם העצה שהוא עמוד השדרה¹¹. יש מי שכתב¹², שמילת עצה כוללת לשון עץ, שהוא קצה השדרה, ולשון עצה, על שם הכליות היועצות¹³.

באופן מושאל משמש המושג 'מוסר כליות' לחרטה על מעשה רע¹⁴.

שתן והשתנה מכונים בספרות התלמודית בשמות שונים, כגון קטנים,

צרכים, נצרך לנקביו, מי רגלים.

הענף ברפואה העוסק בחקר הכליות, פעולתן ומחלותיהן נקרא נפרולוגיה¹⁵, והענף ברפואה העוסק בבעיות הכירורגיות של הכליות ודרכי השתן, ובטיפולים הניתוחיים נקרא אורולוגיה¹⁶.

בערך זה יידונו הנושאים הנוגעים לכליות ולדרכי השתן.

ב. רקע היסטורי

היוונים הקדמונים — אריסטו (322-384 לפני ספירתם)¹⁷, ותלמידו אסקלפיאדס מביתניא (המאה הראשונה לפני ספירתם)¹⁸ שללו קשר בין הכליות לבין שלפוחית השתן, וסברו שהכליות נוצרו בטבע ללא כל תפקיד ומטרה, ושהן מהוות רק תוספת לשלפוחית השתן, שהוא-הוא המפריש את השתן. גלינוס (129-200 לספירתם)¹⁹ הוכיח, שמקור השתן הוא בכליות, אך ייחס לכליות כוח

במקרא. [14] תהלים טז ז. [15] nephrology. מילה מורכבת משתי מילים יווניות: nephros = כליה; Logos = מילה, תורה. [16] urology. מילה מורכבת ממילה לטינית: Urina = שתן, וממילה יוונית Logos = מילה, תורה. האורולוגיה עוסקת גם בבעיות הכירורגיות של איברי המין הזכריים. [17] ראה Aristotle, *Historia Animalis*, I, 17, 496b, 34 [18] ראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך. [19] Galen, *On Anatomical Procedures*, trans. By C. Singer, pp. 167-169. ובאופן דומה כתב בשבילי אמונה, נתיב ד. וראה מה שכתב בדרכי יו"ד סי' מה סקט"ז, והדברים תמוהים. וראה באנציקלופדיה

[4] ראה — J. Preuss, *Biblical and Talmudic Medicine*, trans. By F. Rosner, p. 107. הדבר גם בשפות הכנעניות. [5] משנה ב"ב ב א; אגב, כוליא משמש גם כתרגום ארמי לאשך — ראה תרגום ירושלמי על ויקרא כא כ. וראה ת"ש, תרגומי התורה, כרך כד עמ' לו. [6] תהלים נא ח; איוב לח לו. [7] פירוש הרמב"ן על איוב שם; רד"ק, ס' השורשים, שרש טוח. וראה רש"י ר"ה כו א ד"ה טוחות — לשון חלוקות, ולא ברור מה כוונתו. [8] דברים לב יד. [9] ויקרא ג ט. [10] חולין יא א. [11] ראה תרגום אונקלוס שם. [12] רבנו בחיי ויקרא ג א. [13] אמנם יונתן תירגם עצה = מעיים. וראה בא"ע שם, שהעצה אין לו אח

מיוחד²⁰ למשיכת המים מן הדם, ולא קיבל הסבר מכני פשוט למעבר השתן מהכליות לשלפוחית.

רופאי העת העתיקה וימי הביניים, ובעיקר רופאי יוון העתיקה, הכירו בחשיבות השתן לאיבחון מחלות שונות, על פי כמות השתן, צבעו וריחו.

התפתחויות רבות בהבנת הפיסיולוגיה של הכליה ובתיאור מחלות כליה שונות, ובכך הושם היסוד לנפרולוגיה החדשה. בין החוקרים המובילים בראשית הנפרולוגיה יש למנות את בריט, באומן, הנלה ואחרים²⁵.

ג. רקע מדעי

אבני שלפוחית השתן היו ידועות כבר בתקופה העתיקה, ובבדיקות ארכיאולוגיות נמצאה אבן באגן הכליה של נער מצרי שנחנט כמה אלפי שנים לפני ספירתם²¹. ניתוח להוצאת אבנים מדרכי השתן תואר בכתבים של רופאי הודו מהמאה הראשונה-שניה לספירתם, וגם רופאי יוון העתיקה, כמו היפוקרטס, צלסוס וגלינוס מזכירים מחלה זו בכתביהם²².

הרמב"ם הכיר במשמעות של אובדן כושר הריכוז של השתן²³, ותיאר את מצב אי-ספיקת הכליות, היינו היעדר יצירת שתן²⁴.

אנטומיה והיסטולוגיה — הכליות שוכנות בחלק האחורי-עליון של חלל הבטן, ליד המותניים, משני צידי עמוד השדרה.

צורתן כעין פולי-קפה, כשהצד הקעור פונה לכיוון עמוד השדרה. אורך הכליה ביילוד הוא כ-5 ס"מ, ובמבוגר — 12-13 ס"מ; משקל כל כליה ביילוד הוא כ-25 גר', ובמבוגר — כ-250 גר', כך שמשקל שתי הכליות באדם הוא כחצי אחוז ממשקל גופו.

הכליה עטופה בקופסית שמנונית חיצונית, ובמעטפה פנימית של רקמת חיבור. בצד הקעור נמצא אגן הכליה²⁶, שממנו יוצא השופכן²⁷, המוביל את השתן לשלפוחית השתן²⁸. אורך השופכן במבוגר הוא כ-20 ס"מ, והוא מצוי מאחורי איברי הבטן, סמוך לעמוד השדרה.

המדע המודרני — האנטומיה המדעית של הכליות החלה מאז התפתחות המיקרוסקופ, ובשנת 1660 תיאר מאלפיגי (1628-1694) את פקעיות-הנימיות של הכליה, הנקראות על שמו.

לצד השופכן נכנס לכליה עורק-הכליה,

באמצע המאה ה-19 למנינם חלו

מאמר ה. [24] לפעמים לא יבוא השתן אל המקווה כלל, כי פועל הכליה שבת ובטל, ויהיה המקווה ריק — שם, מאמר ט. [25] ראה באנציקלופדיה העברית, שם, עמוד 852-854. [26] pelvis. [27] urethra. [28] urinary bladder.

עברית, כרך ב, ע' כליה, עמ' 851-852. [20] הנקרא בלשונו dynamis. [21] A. Sigerist, *A History of Medicine*, Vol. I, p. 63. [22] דה-פריס ואח', הרפואה, פג: 37, 1972. וראה להלן [23] הרע בשתנים וכו' הוא הדקיק, הזך, הדומה למי בארות — פרקי משה ברפואה,

ויוצא מהכליה ווריד-הכליה. איזור חיבורם של שלושת המבנים האנטומיים הללו נקרא שער הכליה.

שלפוחית-השתן נמצאת בחלק הקדמי של אגן-הירכיים, מאחורי עצם החיק²⁹, והיא מהווה בית קיבול לשתן. הקיבול המירבי התקין של שלפוחית-שתן במבוגר הוא 350-400 סמ"ק. השתן יוצא החוצה מהשלפוחית דרך השופכה³⁰, אשר שונה היא באורכה בין הזכר לנקבה. אצל הנקבה היא קצרה, 2-4 ס"מ, ונפרדת ממערכת דרכי המין; אצל הזכר עוברת השופכה בתוך איבר המין הזכרי, ומובילה לא רק שתן מהשלפוחית, אלא גם זרע ונוזל-הזרע בעת מגע מיני.

פיסיוולוגיה — תפקיד הכליה הוא להפיק שתן מן הדם על ידי תהליך משולב של סינון, ספיגה והפרשה. הרכב השתן וכמותו משתנים בהתאם לצרכים הרגעיים של המצב הפיסיולוגי של האדם, ובכך מהווה הכליה את אחד הגורמים המרכזיים בשמירת האיזון הפנימי של כמות נוזלי הגוף והרכבם בגופו של האדם.

יצירת השתן הראשוני מתרחשת בפקעיות, על ידי סינון נוזלים, מלחים וחומרי פירוק אחרים מהדם אל תוך קופסית באומן. הנוזל המסונן הזה עובר דרך ארוכה בתוך אבוביות הכליה, ובדרכו זו יוצאים לפועל תהליכי סינון וספיגה מורכבים, עד לתוצר הסופי של השתן.

הסינון הראשוני בפקעיות הכליות מגיע עד ל-180 ליטר ביממה, שהוא פי 35 מנפח הדם בגוף. 98-99% מנוזל השתן הראשוני נספג חזרה, כך שכמות השתן היומית במבוגר היא רק 1-2 ליטר ביממה.

חומרים שונים מופרשים בכמויות שונות בשתן. יש חומרים שמסתגנים באופן חופשי לפקעיות ומפונים בשלימותם בשתן; יש שמסתגנים באופן חופשי, אך נספגים חזרה באחוזים שונים, כך שההפרשה פחותה מהסינון; יש שמופרשים מהדם לתוך השתן באופן פעיל בכמויות העולות על הסינון הראשוני, וכיו"ב.

פעילות הכליות מושפעת מלחץ-הדם ומתפוקת הדם של הלב, כך שבמצבי הלם,

רקמת הכליה מחולקת לקליפה³¹ בצבע חום-אדום, ולשד³² בהיר. יחידת המבנה הבסיסית של הכליה היא הנפרון. כל נפרון מורכב מהמבנים הבאים: פקעית³³ של נימיות-דם, אשר עטופה בקופסית על שם באומן, והמבנה המשולב הזה נקרא גופיף-מאלפיגי; צינורית-שתן מתפתלת הנקראת אבובית³⁴, אשר מתחלקת לפיתולים שונים, החל ממוצאה בגופיף-מאלפיגי עד לקצה צינור-השתן המאסף. גופיפי מאלפיגי מצויים בקליפת הכליה, והלשד מורכב מאבוביות בגדלים שונים.

כל כליה מכילה כמיליון נפרונים. האורך הכללי של צינורות-השתן בשתי הכליות של האדם מגיע לכדי 50-80 ק"מ.

[29] .pubis [30] .urethra [31] .cortex [32] .medulla [33] .glomerulum [34] .tubulus

היינו בירידה בולטת של לחץ-הדם ו/או תפוקת הלב, פוחתת מאד הפרשת השתן, ובכך נעשה ניסיון לשמור על נוזלי הגוף. ויסות פעילות הכליות מבחינת ריכוז השתן וכמות המלחים המופרשים, נעשה באמצעות הורמונים שונים.

ד. הכליות במקרא, בחז"ל ובראשונים

איזכור במקרא — במקרא מוזכרות הכליות כ-20 פעם, תמיד בלשון רבים. בחלק מהמקרים מתייחס המקרא לאיבר, ובחלק מהמקרים משמש המושג באופן מושאל למושב החיים הפנימיים והשכליים³⁵.

השתן הסופי אשר מצטבר באגן הכליה עובר דרך השופכן באופן חד-סטרי אל שלפוחית-השתן, בעזרת התכווצות מתמדת ופעילה של שריריו.

אנטומיה ופיסולוגיה

קרומי הכליות — הכליות עטופות בשני קרומים, העליון הוא חלב, והתחתון הוא קרום³⁶.

שער הכליה — חז"ל תיארו את שער הכליה בשם חריץ, והוא המקום שבו הגידים מעורים שם, והוא אמצעית הכליה³⁷. כנראה הכוונה לשופכן ולכלי הדם הכלייתיים הגדולים יחדיו.

לשד הכליה — לובן הכליה³⁸ הוא לשד הכליה, שצבעו בהיר³⁹. יש מי שכתב, שלובן הכליה הוא השומן שבתוך הכליה, המכוסה בכליה מבפנים⁴⁰.

הבדלים בין שתי הכליות — יש מחכמי ימי הביניים שסברו, שהכליה הימנית חזקה וטובה יותר מהשמאלית, כדין כל האיברים הזוגיים, שהימניים חזקים

שלפוחית השתן בנויה מדופן שרירית עבה, המסוגלת להתמתח ולהתרחב, כדי לקלוט ולצבור את השתן הזורם אליה באמצעות השופכנים. בעת הצורך יכולה שלפוחית-השתן להתכווץ במהירות, ולרוקן את כל הנוזל שבתוכה דרך השופכה. כמעבר שבין שלפוחית-השתן והשופכה נמצאים שרירים טבעתיים, המשמשים כסוגרים, המסוגלים לשלוט על הטלת השתן.

כאשר השלפוחית מתמלאת והדופן נמתחת, מורגש הצורך המודע לרוקן את השלפוחית. האדם מסוגל לשלוט באופן רצוני על העיתוי של הטלת השתן בעזרת מרכזים מוחיים המרסנים את נטיית השלפוחית המלאה להתכווץ ולהתרוקן. כאשר רצונו של האדם הוא לרוקן את השלפוחית, נפסק הדיכוי המוחי לפעולה זו, והשרירים הסוגרים עוברים הרפיה, וכך מתרוקנת השלפוחית במהירות דרך

[37] חולין נה א. וראה בדרכי תשובה יו"ד סי' מד סק"ד, שיטות שונות בזהווי האנטומי של החריץ, ושל לובן הכליה. [38] חולין צב ב. [39] ראה רש"י שם ד"ה לובן. [40] יראים

[35] כגון, 'בחן כליות ולב' (ירמיה יא כ; תהלים ז י); 'צרפה כליותי ולבי' (תהלים כו ב). וראה להלן. [36] ויקרא ג ד; חולין צג א; רמב"ם מאכלות אסורות ז יב; טושו"ע יו"ד סד יב.

וטובים יותר⁴¹. אכן מבחינה רפואית אין כל עדות שהדברים נכונים.

האנטומיה לפי רס"ג – רבנו סעדיה גאון⁴² קובע, שהכליה הימנית גבוהה יותר מהשמאלית; הוא מתאר את השופכנים⁴³, את שלפוחית-השתן, הנקראת בלשונו חלחולת, ואת השריר הסוגר החיצוני⁴⁴. כמו כן מתואר גם הקשר הפנימי במערכת השתן⁴⁵. תיאור דומה נמצא גם בכתביו הרפואיים של הרמב"ם⁴⁶.

נזק כלייתי – חז"ל ידעו שכליה איננה מתחלפת, היינו איננה חוזרת לקדמותה⁴⁷.

תיפקוד – לפי חז"ל יש באדם שתי מחלת הירקון, היינו חיוורון⁵², באה

השלם סי' מז. וראה עוד בריטב"א חולין צב ב, שאין זה הבשר הלבן שבתוך הכליה, שהוא בשר ולא חלב. וראה עוד בחולין נה ב, ובדרכ"ת יו"ד סי' מד סק"ד, ולקמן בפרטי דינים. [41] ראה בספרו של צימלס עמ' 38. [42] פירוש חד אלאנסאן, הובא לדפוס על ידי ז. מונטנר, קורות, 1: 99, 1953. [43] הנקראים בלשונו אליבין או חלאבין. השופכנים מתוארים גם בס' שבילי אמונה נתיב ד, ונקראים בשם גיד. [44] "ועל פיה עצל (=שריר סוגר) המונע השתן מלצאת בלי חפץ". [45] "והשתן יישפך שם מן הכליות באותם גרונים (=צינורות) הנקראים חלאבין, וכשיגיעו אלו השני מהלכים (=צינורות) אל החלחולת, יקרעו באחד כנפי (=דופן) החלחולת, והולכים בין שני קליפין (=שכבות) עד שיגיעו לגרון החלחולת". [46] ראה סיכום ידיעותיו של הרמב"ם בתחום הנפרולוגי והאורולוגי במאמר F. Rosner, *Am J Kidney Dis*, 24:222, 1994. [47] חולין קכח ב. וראה בתוס' שם ד"ה כוליא. [48] ברכות סא א, על פי תהלים טו ז – 'יסרוני כליותי'. וכן 'שפט צדק, בחן כליות ולב' (ירמיה יא כ); וראה שבת לג ב. וראה בע' אטר, על משמעות ימין ושמאל במחשבת ישראל. [49] ויקרא רבה ד ד; קהלת רבה יב ד. בר"ה כו

סוע"א – 'מי שת בטוחות חכמה', אלו כליות; ובבראשית רבה סא א – שאברהם אבינו, אב לא לימדו תורה, ורב לא היה לו, ומדיכין למד את התורה, אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמין שני רבנים, והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה; ובבראשית רבה צה ב, ובתנחומא, ויגש, יא – אברהם למד תורה משתי כליותיו, שנעשו כשתי כדים של מים, והיו נובעות תורה. וברש"י תהלים קלט יג – הכליות חושבים כל המחשבות. וראה בשו"ת רשב"ש סי' שט, שהכליות משפיעות חכמה ושכל. וראה בברכות יז א – כשהיו נפרדים זה מזה היו מברכים בין השאר זכליותיך תעלוזנה מישרים, והוא על שם הפסוק במשלי כג טז – 'זתעלוזנה כליותי', ובמהרש"א שם כתב, שהכליות שייכות ללימוד תורה בעיון ובמחשבה. בהסבר הקשר בין עצה ומחשבה לבין הכליות – ראה בכוזרי, מאמר ד, כה; ויש מי שהסביר, שהעצה היא דבר מכוסה, וגם הכליה עטופה בקרומים ובשומן, ובמובן זה היא מכוסה כמו עצה ומחשבה – אנציקלופדיה עברית, כרך כ, ע' בליה, עמ' 854. [50] במדבר רבה, י כ. [51] א"ע שמות כט יג, ותהלים קלט יג; שו"ת רשב"ש סי' שט. [52] כדמשמע מגמ' ע"ז כ ב; כתובות קג ב. וראה באריכות בספרו

כתוצאה מעצירת שתן⁵³. הקשר בין חיוורון על רקע אנמיה לבין מחלת כליות ממושכת הוא קשר רפואי ידוע. יש מי שמשמע מפירושו, שירקון הוא צהבת⁵⁴, אלא שלא ברור מה הקשר בין צהבת למחלת כליות. לפי חז"ל ירקון בא על שנאת חנינם⁵⁵.

הידרוקן באופן כללי הוא נפיחות הבטן, היינו מיימת⁵⁶. מצב כזה יכול להיגרם, בין השאר, על ידי הפרעות בדרכי השתן, כגון מעשה באחד שביקש להשתין ולא השתין, ונמצא כריסו צבה⁵⁷, וכן עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן⁵⁸, וזהו אחד המצבים הגורמים למוות פתאומי⁵⁹. יש מי שכתבו, שהידרוקן וירקון הם היינו הך, ומשמע שהם מחלות מערכת השתן⁶⁰. יש מי שכתבו, שהידרוקן הוא מחלת מעיים, כתוצאה מקשיים במתן צואה⁶¹, אך כבר דחו פירוש זה⁶². לפי חז"ל בא הדרוקן

בגלל עבירות⁶³.

השהייה במתן שתן – אסור להמתין במתן שתן, ולהשהות את נקביו, הן משום שהוא משקץ נפשו, והן משום חולאים רעים שיביא על עצמו⁶⁴. העושה כן עובר גם משום בל תשקצו, וגם משום לא יהיה עקר⁶⁵. לפיכך מותר אף להשתין בפני רבים⁶⁶; וכן מי שיצא מחוץ לתחום בשבת שלא לדעת, שאין לו אלא ארבע אמות, והוצרך לנקביו, יכול לצאת עד שימצא מקום צנוע לפנות⁶⁷; וכן יפסיק אפילו באמצע קריאת שמע וברכותיה⁶⁸.

צמירתא היא מחלת אבנים בדרכי השתן⁶⁹, שממנה סבל מאד רבי יהודה הנשיא במשך שש או שבע שנים⁷⁰. מבחינה קלינית מתאים השם צמירתא למצב זה, מכיוון שהאבנים גורמות לחום ולצמרמורות⁷¹. רפואתה: יקח שלוש

של פרויס, עמ' 164-167. וראה עוד בע"ע מילה; ראות. [53] בכורות מא ב. ובברכות כה א – סילון החוזר מביא לידי ירקון. [54] לפי פירש"י ברכות שם. [55] שבת לג א. [56] ascites. [57] בכורות מד ב. [58] ברכות כה א, ושם סב ב. [59] עירובין מא ב. [60] תוס' בכורות מד ב ד"ה לידי. [61] רש"י בכורות שם ד"ה עמוד; ערוך ע' הדרקן. [62] כבר הקשה על פירוש זה המתרגם בעירובין מא ב על פירש"י שם ד"ה הדרוקן, וכתב שצ"ל חולי מים, ולא חולי מעיים. ומה שכתב רש"י בעירובין מא ב ד"ה הדרוקן, שהוא חולי הפה, כבר הקשה עליו בהגדה הב"ח שם. ויש להעיר, שאותה מחלת פה שפירש רש"י בעירובין שם כמתייחסת להידרוקן, כתב בב"מ פה א ד"ה צפירנא, שהיא מתייחסת למחלת צפירנא, וצ"ע. וראה עוד בע' מחלות. [63] ראה שבת לג א; תנחומא ויצא ב. [64] מכות טז ב; רמב"ם מאכלות אסורות יז לא.

וראה רמב"ם דעות ד א; טושו"ע או"ח ג יז. [65] ט"ז שם סק"ג. וראה עוד בע' השתנות הטבעים. [66] בכורות מד ב. [67] עירובין מא ב; רמב"ם שבת כז טו; טושו"ע או"ח סי' תו. ומחלוקת הראשונים אם דין זה הוא גם בקטנים, או דווקא בגדולים – ראה בטושו"ע שם, ובביאור הגר"א שם. [68] רמ"א או"ח צב ב. וראה שם במג"א סק"ב. [69] nephrolithiasis. גיטין סט ב, וברש"י שם ד"ה לצמרתא, אבן הגדילה בניד ועוצרת השתן; וכן כתב הערוך, ע' צמירתא. [70] ב"מ פה א. והיא באה עליו על שלא ריחם על בעל חיים. וראה בדרכ"ת יו"ד סי' מד סקנ"ב, הסברים שונים להתהוות המחלה, ואם כי מדע הרפואה כיום איננו מסכים עם הסברים אלו, מעניין עצם הניסיון להבנה מעמיקה יותר של מציאות פתולוגית זו. [71] ראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 269. וראה בהערת ד"ר א.מ. מזיא, מדרש

טיפות של עיטרן, שהוא פסולת הזפת, ושלוש טיפות של סחיטת כרישין, שהוא אחד ממיני הבצלים⁷², ושלוש טיפות של יין נקי, ויזריק את התערובת לאיבר של הזכר, או לנרתיק של האשה; ואם לא הועיל – יקח אוזן של נוד, ויתלה אותו לאיש באיבר שלו, ולאשה בשדיה; ואם לא הועיל – יקח חוט של זהורית, שטווחה אותו אשה חשודה בת חשודה, ויתלה אותו לאיש באיבר שלו, ולאשה בשדיה; ואם לא הועיל – יקח כינה מאיש ומאשה, ויתלה באיבר של האיש, או בנרתיק של האשה, וכשישתין ישתין על סנה יבש, ויהא זהיר לשמור על האבן שתצא ממנו, שעוזר לחולי הקדחת⁷³. גם רבי יוחנן סבל במשך שלוש וחצי שנים ממחלה בשם צמר מורייה⁷⁴, והכוונה לאבן בכיס השתן שבגללה לא יכול היה להטיל שתן אלא בצער⁷⁵.

חבלה בכליות הינה פציעה עמוקה ואנושה⁷⁶, והיא ביטוי למחלה כללית קשה⁷⁷.

כליות כתרופה – הכליות, ובעיקר הנוזל היוצא מהן, הן רפואה למחלות אוזניים⁷⁸.

ה. פרטי דינים

בדיני טריפות

ניטלו הכליות – הבהמה כשרה אף אם ניטלו הכליות⁷⁹. בעניין 'נטילת' הכליות, יש להניח שהכוונה שנמצאה הבהמה חסרת כליות מסיבה כלשהי, ולא באמצעות ניתוח, שהוא מורכב ולא היה אפשרי בימים ההם. אמנם יש מי שכתבו, שניטלו הכליות כשרה הוא דווקא אם נבראה הבהמה כך, או שניטלו ביד, אבל אם הקטינו מחמת מחלה עד שניטלו – טריפה⁸⁰.

מכל מקום, בהבנת הלכה זו התקשו חוקרים רבים, שכן משמעות דין זה היא, שהבהמה יכולה להתקיים ללא שתי כליותיה, דבר שמבחינה רפואית הוא בלתי אפשרי. אמנם פורסמו מחקרים בודדים, שמעלי גירה יכולים להתקיים

(ה). וראה ירושלמי המפורש לאאמור מגילה פ"א ה"א בביאור ד"ה תלת שנין. [76] יפלח כליותי ולא יחמול' (איוב טו יג). [77] יספר כובד חוליו בהפלגה – רמב"ן בפירושו לאיוב שם. וראה רמב"ן על איוב כ כז. אמנם לפי חז"ל באמת נכרתו כליותיו של איוב, והיה זה מעשה ניסים שנשאר בחיים (חולין מג א). [78] ע"ז כח ב. [79] חולין נד א; רמב"ם שחיטה ח כה; סמ"ג עשין סג; טושו"ע יו"ד מד א. [80] ב"י יו"ד סי' מד; כס"מ שחיטה ח כו, בשם הראב"ד והכלבו, והובא בשו"ע יו"ד מד ו. וכן כתב בשו"ת בשמים ראש סי' שב, וראה באריכות בכסא דהרסנא שם. וראה עוד בשו"ת

הרפואה, ח"א פ"ו אות יח. [72] הוא מוזהה כ-Leek, כן כתב בס' הצומח החי וכלי החקלאות במשנה, עמ' 87. [73] גיטין סט ב. ובספר אסף הרופא, ספר הרפואות, כת"י אוקספורד, דף 123א, הובא בספרו של ז. מונטנר, מבוא לספר אסף הרופא, עמ' 168, כתב מירשם אחר: לכליות ולכסלים, ולשתן הנעצר, ולאבן הסותמת בעד מוצא השתן, ולמי שמשתיין דם וחול וכו', וזה המעשה שהיו עושים שופטי ישראל לפני מלך מלך, ונעתק מספרים הקדמונים, ונברר ונמצא אמת. קח צימוקי ענבים ובשיר בלא זג וכו'. [74] מדרש שיר השירים רבה פ"ב לה. [75] כן כתב בערוך ע' צמר

זמן מה לאחר כריתת הכליות, ללא עליה משמעותית ברמות האשלגן והזרחן בדם, מכיוון שיש להם מנגנון ייחודי לפינוי חומרים אלו מהדם דרך מערכת העיכול⁸¹. אכן, המחקרים בדקו את ההישרדות של השוורים שכליותיהם נכרתו למשך מספר ימים בלבד, וכמו כן התברר כי מנגנון מערכת העיכול לא מסוגל להפריש מוצרי חנקן רעילים, השוורים מאבדים את התיאבון בצורה קיצונית, ואין הם יכולים לשרוד יותר ממספר שבועות.

קשה להולמו לפי מהלך המשנה, אשר מונה את כל הטריפות בבהמה שלפנינו, ולא בבהמות דעלמא; ויש מי שכתב, שבלשון העברית קיימת רק צורת רבים של כליות⁸⁵, ולכן גם כשמתכוונים לכליה אחת משתמשים בלשון רבים 'כליות', כדין 'פנים', 'שמים', 'מים' וכיו"ב. ואם כן, 'ניטלו הכליות' שבמשנה הכוונה לכל אחת משתי הכליות, ולא דווקא שתי הכליות כאחת⁸⁶.

להלכה אמנם יש מי שסבור, שדווקא אם ניטלה כליה אחת הבהמה כשרה⁸⁷, אך מפשטות שאר הפוסקים משמע, שגם אם ניטלו שתי הכליות הבהמה כשרה.

שלפוחית השתן — ניטלה שלפוחית שלה, הרי היא כשרה⁸⁸. יש מי שכתב, שהכוונה היא לשלפוחית השתן⁸⁹, אך לדעת רוב הפוסקים מדובר ברחם⁹⁰. להלכה נחלקו הפוסקים בדין ניטלה שלפוחית השתן אם הבהמה כשרה⁹¹, או טריפה⁹². מבחינה רפואית צדקו המטריפים, שכן בהמה ללא שלפוחית שתן איננה יכולה לחיות, אלא שכיוון שהיעדר שלפוחית השתן לא נימנה לדעת

מספר הסברים ניתנו ליישוב שאלה זו. יש מי שייחס הלכה זו לדעות הרפואיות בעולם הקדמון, שאין לכליות כל תפקיד בגוף, ולכן אין הן חיוניות⁸². גישה זו, המייחסת לחז"ל טעות כה בסיסית בהבנה המדעית, קשה לקבלה; יש מי שתיקן את הגירסה במשנה, וגרס בלשון יחיד — 'ניטלה הכליה כשרה'⁸³. מצב כזה אמנם מתאים לידיעותינו הרפואיות, אך אין בכוחנו לתקן גירסאות המשנה; יש מי שכתב לבאר, שניטלו הכליות הכוונה לכליות דעלמא, אבל באותה בהמה, דווקא אם ניטלה כליה אחת כשרה⁸⁴. הסבר זה

בביקורת ההיגיון וההלכה — ראה אטיא שם, הע' 20. [87] בה"ג, הל' טריפות: ניטלו הכליות כשרה וכו', כד משכחא חדא כוליתא בחיותא, ואידך ליתא כלל — כשרה. ומה שכתב על דבריו בשו"ת דבר יהושע ח"א סי' צט, אין דבריו מוכחים, עיי"ש. [88] חולין מח א. [89] שיטמ"ק חולין מח א, בדברי התוס' שם ד"ה שלפוחית. וראה פרויס עמ' 108. [90] ראה ע' רחם. [91] רא"ש חולין פ"ג סוסי' מה; טור יו"ד סי' מה, בשם ראב"ן; שו"ע יו"ד מה ב. [92] תוס' חולין מח א ד"ה שלפוחית; טור יו"ד סי' מה, בשם הר"ח; הגה' מיימוניות שחיטה

ציץ אליעזר ח"ט סי' לב אות א. [81] ראה — Watts C and Campbell JR, *Res Veterinary Sci* 11:508, 1970; *ibid*, 12:234, 1971 מחקרים אלו צוטטו על ידי מ. לוינגר, מאור למס' חולין ולמס' בכורות, עמ' 188; י. לוי, המדע שבתורה, עמ' 24-25. [82] פרויס, עמ' 217. וראה לעיל בחלק ההיסטורי. [83] קצנלסון, התלמוד וחכמת הרפואה, עמ' 105. [84] דברי זאב, ח"ט, סי' ח. [85] ראה לעיל בהגדרת המושג. [86] א. שטינברג, אטיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך. ומה שכתב לדחות הסבר זה בשו"ת דבר יהושע ח"א סי' צט, לא נראה שסברותיו עומדות

רוב הפרשנים על ידי חז"ל בין הטריפות, לא ניתן להוסיף על הטריפות. הבהמה להיות מסוכנת, ותלוי בשיעור ההקטנה.

לקחה הכליה, והוא שיעשה בשרה כבשר המת שהבאיש אחר ימים, שאם תאחז במקצתו יתמסמס ויפול⁹⁸, והגיע החולי עד הלובן שבתוך הכליה⁹⁹, הרי זו טריפה¹⁰⁰. סביר להניח, שמדובר בדלקת כלייתית נימקית, או בשחפת כלייתית עם נמק גבינתי של רקמת הכליה, או תהליך נמקי בתוך גידול כלייתי⁹⁸. ואם היתה הפגיעה רק בלובן, אף על פי שכל שאר הכליה בריאה, הבהמה טריפה¹⁰¹.

נוזלים בכליה — מוגלה בכליה, היינו מים עכורים או סרוחים¹⁰², אם הגיעו עד הלובן, הבהמה טריפה; ואם נמצאו מים זכים בכליה¹⁰³, ואפילו אם נמצאו המים הזכים בשלפוחית קטנה בכליה¹⁰⁴, הבהמה כשרה¹⁰⁵.

כליה שהקטינה — טריפה⁹³. יש שפירשו, שמדובר בכליה קטנה מלידה⁹⁴; ויש שפירשו, שמדובר בכליה שהקטינה מחמת חולי⁹⁵. שיעור ההקטנה — בבהמה דקה, עד כפול, ובבהמה גסה, עד כענבה בינונית⁹⁶. אבחנה מובדלת בין מחלה מולדת של הכליה לבין פגיעה כלייתית מחמת חולי מובאת על ידי הפוסקים⁹⁷: אם קרום הכליה מכווץ, בידוע שמחמת חולי הוא; ואם אינו מכווץ, אלא שעשוי כמידת הכליה, מוכיח הדבר שמתחילת ברייתה היתה כך וכשרה. ואכן הבדיקה המוצעת נכונה מבחינה רפואית, כי כליה שהקטינה מחמת חולי, קליפתה עוברת הצטלקויות, בעוד שכליה קטנה מלידה היא חלקה על פניה. אמנם יש להעיר, כי גם אם הקטינה הכליה מלידה יכולה

חיו"ד סי' נו; דעת תורה יו"ד סי' מד סקי"ח; שיעורין של תורה סי' ט סק"ה וסי' ס סק"ה ד"ה ובאמת; שיעורי תורה עמ' כג הע' יז; דרכ"ת סי' מד סקנ"ח וסק"ס. וראה עוד בע' השתנות הטבעים, ובע' מועדים. [97] ראה שו"ע יו"ד מד ה. וראה מה שכתב בנידון בשו"ת שאילת יעבץ ח"ב סי' קז. [98] כפירוש הרמב"ם שחיטה ח כו, וראה ברש"י חולין נה ב, שפירש אחרת, וראה במ"מ שחיטה שם. [99] חולין נה א; רמב"ם שחיטה ח כו; סמ"ג עשין סג; טוש"ע יו"ד מד ב. וראה בשו"ת טו"ד מהדו"ק סי' עו; שם מהדו"ת סי' קלט-קמב; שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' כח. [100] ראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך. [101] שו"ע יו"ד מד ג. [102] hydronephrosis. [103] pyelonephritis. [104] solitary cyst. [105] חולין נה ב; רמב"ם שחיטה ח כו; טוש"ע יו"ד מד ב. באור זרוע ח"א דסי"א ע"א, מתאר מקרה, שמצאו באיל כליה מלאה מים צלולים, ולא היה בה בשר כלום, רק

פ"ח; הגה' שערי דורא סי' פח, בשם אור זרוע; רמ"א יו"ד מה ב. [93] חולין נה ב. [94] הר"ן חולין שם, והיינו congenital hypoplastic kidney. [95] רש"י שם ד"ה הקטינה, והיינו כליה מצומקת עקב מחלות כרוניות של הכליה, כמו גלומרולונפריטיס או פיאלונפריטיס. [96] חולין נה ב. ואם אומרים כאן עד ועד בכלל, או עד ולא עד בכלל — ראה במ"מ שחיטה ח כו, ובשו"ת מהר"ם לובלין סי' צו, בשיטות הפוסקים. בעניין שיעור גודל הענבים והפולים לשער גודל כליה, ולעניין שיעור ברכה — ראה ב"י יו"ד סי' מד; יש"ש חולין פ"ג סי' כח; ט"ז וש"ך יו"ד סי' מד סקי"ב; פרמ"ג שם; מג"א או"ח סי' רב סקי"ד; שו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' סט; שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' נו; שיעורי תורה, שער ב עמ' כב-כג. ביחס להשתנות הטבעים בעניין שיעור ההקטנה, ראה — ראב"ן סי' רנו; יש"ש חולין פ"ג סי' כח; פרמ"ג יו"ד סי' מד בשפ"ד סק"ג ובמשב"ז סקי"ב; שו"ת מהר"ם שיק

מספר הכליות – נבראה עם כליה אחת, או עם שלוש כליות, הבהמה כשרה¹¹³. מציאות כליה אחת מלידה באדם היא בשכיחות של 1:500 לידות, ומצבים כאלו מוכרים גם ברפואה הווטרנרית¹¹⁴.

בהמה עם שלש כליות, שיש לקות בכליה היתירה, שאילו היתה לקות כזו באחת משתי הכליות בבהמה עם תקין של כליות – יש אומרים, שהבהמה כשרה, שהרי כל עוד יש לה שתי כליות תקינות שיכולה לחיות עמהן, הרי היא בהמה שכמוה חיה¹¹⁵; ויש אומרים, שכל המטריף בעיקר האיבר, מטריף גם באיבר היתר¹¹⁶.

כליית פרסה – שתי הכליות כשהן דבוקות בשעריהן, הבהמה כשרה¹¹⁷. מצב זה מתאים לכליית פרסה¹¹⁸.

כליה שלא במקומה – כליה ימנית

בכליה מתולדה, הבהמה כשרה, ואם לאו, אין להקל. [112] ראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך. [113] רי"ף ורא"ש, חולין נד א; טושו"ע יו"ד מד א. [114] ראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך, בהע' 27-28. [115] ראבי"ה סי' אלף פט; או"ז הל' טריפות סי' תכג; שו"ע יו"ד מד ז. בשיטה זו יש שחילקו בין אם ניכר שהכליה עם הלקות היא היתרה ובין אם לאו, ויש הסבורים שדווקא כשברור שהלקות היא בכליה היתירה – ראה מחלוקות האחרונים בנידון וחילוקים נוספים באנציקלופדיה תלמודית, כרך כו, ע' יתר, עמ' רנא ואילך. [116] תבו"ש סי' מד סקי"ב; פרי"ח יו"ד סי' מד סקי"ד; חכמת אדם יח כב; שו"ת דבר שמואל סי' שמי; שו"ת עמק הלכה חיו"ד סי' יג. [117] ראה דרכ"ת סי' מד סקי"ב וסקי"ד בשיטות הפוסקים. [118] horseshoe kidneys.

חבלה בכליה – ניקבה הכליה, או נחתכה, אפילו עד מקום חריץ, הבהמה כשרה¹⁰⁶.

דם בכליה, דינו כמים בכליה, והבהמה כשרה¹⁰⁷. הסיבות לדמם תוך-כלייתי הן מגוונות, חלקן באמת לא מסוכנות, אך חלקן מסוכנות. ואמנם יש מי שכתב, שכשרות הבהמה או טריפותה כשנמצא דם בכליה תלויה בכמות הדם¹⁰⁸. ויתכן שיש להרחיב ולקבוע שהדבר תלוי בגורם לדימום, אלא שאין מוסיפים על הטריפות¹⁰⁹.

נמצאה אבן בכליה, הבהמה כשרה¹¹⁰.

עצם שנמצאה בכליה, הבהמה כשרה¹¹¹. קרוב לוודאי שמדובר בהתגרמות על רקע מצב דלקתי ממושך או תהליך גידולי. מעט מאוד מקרים של התגרמות מתוארים בספרות הרפואית והווטרנרית¹¹².

במקום הלבון שלם היה, והכשירוהו. וראה בשו"ת דעת כהן סי' לד. [106] טושו"ע יו"ד מד א. וראה בדרכ"ת שם סק"ה, אם הנקב נגרם על ידי חולי; וראה שם סק"ז וסקי"ז בשם אחרונים, שהוא דווקא אם לא נחתכה לשנים במקום חריץ, ואם נחתכה לשניים הבהמה טריפה. וראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך. [107] טושו"ע יו"ד מד ב. [108] ראה דעת תורה, הובא בדרכ"ת סי' מד סקמ"ט. [109] ראה א. שטינברג, אסיא, ו, תשמ"ט, עמ' 262 ואילך. וראה עוד בשו"ת דעת כהן סי' לד. [110] טושו"ע יו"ד מד ד, בשם הרוקח. וראה עוד בתורת החטאת לרמ"א סי' פט סו; דרכ"ת סי' מד סקנ"ב. [111] תורת זבח הספרדי אות כ סי' סו סע' יט; שו"ת טוטו"ד מהדו"ק סי' עא; דרכ"ת סי' מד סקנ"א. וראה בדעת תורה יו"ד סי' מד סקי"ז, שחילק אם העצם

שעל הכליה; והתחתון הרי הוא כשאר קרומים, וחוטם שבהם אסורים, ואין בהם כרת¹²⁶, וצריך לחטט אחריהם, יותר מאשר בלובן הכליה¹²⁷.

לובן הכליה, נחלקו אמוראים אם אסור הוא מדין חלב אם לא¹²⁸, ונחלקו הפוסקים הלכה כמי¹²⁹ — יש הסבורים, שאף על פי שלא נאסר חלב שבתוך הכליה, נוטל אדם לובן שבתוך הכליה, ואינו צריך לחטט אחריה¹³⁰; ויש מחמירים לחטט אחריה¹³¹. ואם לא חיטטו אחריה, והניחו קצתו בתוך הכליה, ונתבשל כך, הרי הוא מותר לכל הדעות¹³². יש מי שכתב, שבכליה עצמה אין חוטי חלב¹³³.

דם הכליות הרי הוא ככל דם האיברים, שאין חייבים עליו כרת, אבל האוכל ממנו כזית עובר בלא תעשה, וחייב מלקות¹³⁴.

שתן של בהמה או חיה טמאה או טריפה — יש אומרים שהוא אסור¹³⁵, ויש מי שמתיר¹³⁶; אבל שתן של אדם לדברי

שנמצאה אצל הריאה הימנית — יש מי שהטריף הבהמה, ויש שהשאירו הדין בצריך עיון¹¹⁹. המדובר בכליה הממוקמת במיקום לא רגיל¹²⁰.

שלפוחית שלא במקומה — שלפוחית שתן שנמצאה בתוך הכליה, נטיית הפוסקים להכשיר את הבהמה¹²¹. מדובר בשלפוחית שתן הממוקמת במיקום בלתי רגיל¹²².

שלפוחית השתן שניקבה — הבהמה טריפה¹²³.

בעוף — אין טריפות כליה בעוף¹²⁴. יש ששמע מהם, שהכוונה רק להקטנת שיעור גודל הכליה; ויש הסבורים, שכל דיני הטריפות אינן נוהגות בעוף¹²⁵.

בדיני אכילה ושתיה

חלב הכליות — שני קרומים יש לכליה, העליון חייבים עליו כרת, כחלב

[129] ראה אנציקלופדיה תלמודית, כרך טו, ע' חלב, עמ' קג-ד. [130] רמב"ם מאכלות אסורות ז; טוש"ע יו"ד סד יב. [131] טוש"ע שם. [132] רמ"א שם, כי אין זה אלא חומרא — ביאור הגר"א שם סקכ"ב. וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך טו, ע' חלב, עמ' קמב ואילך, בשיטות הראשונים בנידון. [133] נחל אשכול ח"ג סי' כח אות יד. וראה עוד פרטים על ניקור הכליה — בס' מזון כשר מן החי, לוינגר, עמ' 408; ס' הניקור המעשי, עמ' פ. [134] כריתות כא ב; רמב"ם מאכלות אסורות ו ד. [135] בכורות ז א-ב, מחלוקת; ראב"ד מאכלות אסורות ד כ; רמב"ן, הובא במ"מ שם; רא"ש בכורות ז א; טוש"ע יו"ד פא א. [136] רמב"ם מאכלות אסורות ד כ. וכתב הש"ך יו"ד שם סק"ב, שאין כן דעת כל הפוסקים. ושתן

[119] ראה דרכ"ת סי' מד סק"א. [120] ectopic kidney במיקום בלתי שכיח. [121] ראה שו"ת זרע אמת הספרדי ח"ב חיו"ד סי' ח; עיקרי הד"ט יו"ד סי' ה; דעת תורה יו"ד סי' מד סק"א; דרכ"ת סי' מד סקס"ח. [122] ectopic bladder. [123] ראה בשיטות הפוסקים בדרכ"ת סי' מה סקי"ז. [124] רמב"ם שחיטה י; טוש"ע יו"ד מד י. [125] ראה מאירי חולין נה א, והוא מחלוקת רמב"ם שחיטה י י, והרשב"א בתורת הבית, הובא בכס"מ שם. וכתב הרשב"א "אף על פי שיש לדון ולאסור, כבר הורה זקן". אמנם ראה בשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' יז, מה שכתב בנידון. [126] חולין צג א; רמב"ם מאכלות אסורות ז יב; טוש"ע יו"ד סד י. [127] ראה באנציקלופדיה תלמודית כרך יג ע' חוטין הע' 62-63. [128] חולין צב ב-צג א.

הכל מותר¹³⁷, אלא שהוא אסור לכתחילה ב. כללים משום כל תשקצו¹³⁸.

איסורי אכילה והנאה

בדיני קרבנות

איסורי אכילה – יש שהם אסורים מן התורה, ועונשם כרת, כגון דם, חלב, וחמץ בפסח; מיתה בידי שמים, כגון טבל שלא הופרשה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר; מלקות, כגון בעלי חיים טמאים, שקצים ורמשים, בשר וחלב שנתבשל יחד, טריפה ונבלה; או חייבי עשה, כגון פירות שביעית לאחר זמן הביעור, ותרומה טמאה; ויש שהם אסורים מדרבנן, כגון בישולי עכו"ם, גבינה וחלב של עכו"ם, סתם יינם של עכו"ם, פת עכו"ם, חמץ שעבר עליו הפסח, מוקצה בשבת וביו"ט, ואוכל שנתבשל בשבת.

מספר הכליות – בהמה עם כליה אחת, או שלוש כליות, פסולה למזבח¹³⁹.

אימורים – שתי הכליות, והחלב העוטף אותן, הן חלק מהאימורים, היינו האיברים ששורפים אותם על המזבח מן החטאות הנאכלות, ומן האשמות, ומן השלמים¹⁴⁰.

כְּשָׁרוֹת

א. הגדרת המושג

איסורי הנאה – יש איסורי אכילה, שאסורים גם בהנאה מן התורה, כגון חמץ בפסח, בשר בחלב, יין נסך, כלאי הכרם, ערלה, ופטר חמור; או מדרבנן, כגון חמץ בערב פסח משעה ששית, חמץ נוקשה בתוך הפסח, חמץ שעבר עליו הפסח, וסתם יינם של עכו"ם.

'כשר' בלשון המקרא מובנו טוב וראוי¹, ובלשון חז"ל והפוסקים מתייחס המושג לדברים הראויים לשימוש, ובעיקר למאכלים הראויים לאכילה מבחינה הלכתית. 'מאכלות אסורות' הוא שם כולל למאכלים שהם אסורים באכילה ו/או בהנאה.

תנאים באיסורי אכילה

בערך זה יידונו הנושאים הנוגעים לכשרותם של תרופות ומאכלים לחולים, ותנאי ההיתר והאיסור לאכילת מאכלים שונים לחולים².

שיעור – סתם אכילה האמורה בתורה, שיעורה הוא כזית³, אבל גם חצי שיעור של איסור אסור מן התורה, אלא

של חמור אסור אפילו לחולה שאין בו סכנה – ש"ך שם. [137] מרדכי שבת פי"ד סי' שפג; טוש"ע יו"ד שם. [138] שו"ת הרדב"ז ח"ב סוסי' תשלט; ש"ך שם סק"ג. וראה בן איש חי, שנה ב, פר' אמור, סק"ז. [139] בכורות לט א; רמב"ם איסורי מזבח ב יא. וראה בפלתי יו"ד סי'

מד אות ט; פרמ"ג שם; מפענח צפונות פ"ה סי' כה; תו"ש ויקרא פ"ג אות כד. [140] ויקרא ג ד; רמב"ם מעשה הקרבנות א יח. [1] וכשר הדבר לפני המלך (אסתר ח ה). [2] על איסור חמץ – ראה ע' פסח. [3] ראה ברכות מא ב – ארץ שרוב שיעוריה כזיתים.